

OKUPAZIO SEKTORIALAREN BILAKAERA (1977-1992)

Euskal ekonomiaren eraldaketa

JOSE MARI AGIRRE

Presaka bizi gara, itsumustuan gertatzen da oro, atzokoa zahar egiten zaigu eta bihar gertatuko denaren zai gaude dagoeneko. Gauza bera gertatzen da ekonomiaren arloan, dena mugitzen da, betirako zirela ziruditen zutabe sendoak (enpresa eta sektoreak) kolokan ikusten ditugu eta «probisio-naltasun-giroan» ari garela dirudi. Aldaketa-garaian bizi garenez, aldaketaren ziztuak zorabiatzen gaitu, urduri eta kezkatu bihurtzeraino.

Sarritan patxada eta perspektiba galtzen ditugu eguneroko eginbeharrak menderatzen gaituelako, eta azken urteetako gertaerak aztertzekeo premiazko den ikuspegi zabal eta orokorra ahazten zaigu. Komeni da, ordea, noizbehinka ikuspegi

zabal honetatik, perspektiba luzeago honetatik gogoeta egitea eta horixe da lerro hauen bidez lortu nahi dena.

Iragan hogeita hamar urtetako euskal ekonomiari gainbegirada bat botatzea aski da bi denboraldi arrunt ezberdinak bereizteko: 1960tik 1977rako tartea betetzen du batak eta 1977tik gaurko eguneraino luzatzen da bigarrena.

Jakin ere jakina da 1960tik 1977rako hazkuntza tinko eta luze baten bolada izen genuela, ekonomi arloan ez ezik demografikoan ere, batipat 1973 arte. Hamalau urtez %7,7 hazi zen batezbeste urtero Euskal Autonomi Elkarteko ekonomia eta %10etik gora aritu zen igotzen industri sektorea epe berdinean. Era berean sekulako gorakada demografikoa ematen da euskal gizartean, eta hamabost urteren buruan (60-75) 700.000 pertsonatan gehiagotzen da bertako biztanleriaren kopurua, 1.300.000tik 2.000.000ra iraganez, lan-merkatuak erakarritako etorkinen eraginez neurri handi batean.

Garapen ekonomiko eta industrialaren giro arrakastatsu hartan erruz sortzen dira eta ugaltzen enpleguak, enplegu berriak, eta Hego Euskal Herriko industriak inoiz izan duen okupaziorik kopurutsuena lortzen du 1973. urte inguruan, 440.000 enplegu industrial osatzeraino.

Gure auzoko gizarteetakoak baino hazkuntza-maila bizkorragoari eusten diote euskal ekonomia eta demografiak garapenaldi honetan, Estatukoarena gaindituz eta Europako Ekonomi Elkartekoarenaren nahiko gainerik.

Dudarik gabe, industria izan zen garapen paregabe horren motor eta gidari, gero hainbeste buruhauste ekarriko dizkigun espezializazio industrialak eragin zion prozesu zabalkor hari. Estatuko barne-merkatuak erakarri eta bultzatu zituen gure burdingintza eta metalen eraldaketa-sektorea, ekonomia itxi batean ari ginanez.

Garapenismo bezala deituriko epealdi honek bazituen ordea bere mugak: merkatu itxi batean gauzatua zen, barne-merkatuak eragin zion bete-betean euskal industriari eta, kanpoko konpetentziarik gabe, Estatuko mugen babesean burututako hazkuntza-bolada hori ezin da garaiko baldintzak kontuan hartu gabe ulertu. Gainera ezin da ahaztu orduko gure industriaren monokultiboa, burdingintzan eta metalgintzan oinarritua eta gerora «sektore helduak» (hazteko aukerarik ez

dutenak) izango direnetan espezializatua. Bestalde, kanpotik etorritako eskulan merkeak asetzen du lan-merkatuaren eskea baina aldi berean emakumezkoen jarduera-tasak guztiz behean dirau Europako nazio aurreratuekin gonbaratuz gero.

Hiru ezaugarri hauek izango dute zer esanik ondorengo krisialdian zehar, nola ekonomi egituraren eraldaketan hala lan-merkatuaren bilakaeran.

KRISIALDIAREN AGERPENA

Nahiz eta nazioarteko krisian bete-betean sartuak izan hazkuntzaeuforia hori ez zen hemen itzali 1977 arte, bestela nola ulertu 1976. urtea izan zela inbertsio-tamainarik gorena egingakoa. Hiruzpalau urte beranduago heldu ziren hona petrolioarena deituriko krisialdiaren eraginik nabarmenak (merkatu itxian aritzearen ondorio da hori) eta hirurogeigarren urteetan metatutako hazkuntzaren abiadak porrot egiten du, eten egiten da eta haustura honen ezaugarriak berehalaxe kaleratzen dira: industri jardueraren erorketa (inbertsioak behera eta kostuak gora), ekonomi hazkuntza negatiboak, inflazioaren gorakada bortitzak, lanpostuen galera batez ere industrian, eta ordurarte arrotz bezain ezezagun zitzaigun arazo larri baten agerpena; langabeziarena.

Birmoldaketa, sektore eta enpresen tamainak egokitu beharra, berrindustrializazioa, eskulan soberakina, lan-kostuak jaitea, jubilazioak aurreratzea, dibertsifikaziorik eza, eta horrelako kezka sartuko dira gure eguneroko hiztegian. Langabeziaren itzala gure kide bilakatuko da eta bere inguruan bilduko dira gizartearen larritasunik nagusienak. Izan ere 1978an %6,9koa zen langabezi tasa %17,8ra helduko da 1992an Hego Euskal Herrian, 1985ean %22,9raino iritsi ondoren.

Hego Euskal Herriko lau lurraldeek atzera egiten dute Estatuko zerrenda probintzian eta biztanleko errenta erabilgarria neurritzat hartzen badugu laurek galtzen dituzte postuak 1975etik 1985era. Egia esan tradizio industrialeko lurralde guztietan gertatu den prozesua da aipatzen ari garena, baina Euskal Herrian inon baino erasokorragoa izan dela dirudi, bertako industria heldutako sektoreetan eta aurrera begira

dinamismo gutxiakoetan gehiago sostengatzen zelako, askoren ustez.

1977tik honakoa ez da dena berdina izan eta gutxiago uniforme, tartean ziklo ekonomiko ezberdinak bizitu direlako. Hala nola 77tik 85erakoa, hazkuntza ekonomikorik gabea, enpleguaren galeraz eta langabeziaren ugartzeaz ezagutua. Hurrengo, 85etik 90era doana, urteko %5 inguruko hazkuntza-tasa ekonomikoa lortzen duena eta langabezia 4 bat puntutan jaitziz susperraldi bezala aipatzekoa; eta azkenekoa, 91tik aurrera, berriro ere hazkuntza ekonomiko mehetara itzuli dena.

Krisiaren erasorik bortitzena 1980. urte inguruan kokatzen da, aurreko hazkunde ekonomiko eredia agortzarekin batera, nahiz eta oraindik ere bere ondorioek bizirik dirauten. Susperraldiz eta motelgunez mugitzen diren ziklo ekonomikoaren gaitetik berrikuntza eta birmoldaketaren prozesu etengabeko batean sartuak gaude. Internazionalizazioa geroz eta handiago da, konpetentzia bizi-bizia, mugak desagertu dira, 86ko Merkatu Batutik 93ko Merkatu Bakarrera heldu gara eta berriro 80ko hitz berdinarak darabilzkgigu ahotan: berrindustrializazioa, lanbezia, sektore eta enpresa berriak urratu beharra, lehengoetatik onenak mantendu eta berriak sortu.

EGITURA-ALDAKETA

Krisia agertu zenetik hona sektoreen arteko egitura-aldaketa nabaria nozitzen du euskal ekonomiak, beste sektore guztiak baino gehiago zen industriak bere kuota galtzen du, kuantitatiboki behintzat. Euskal Autonomi Elkarteko Barne Produktu Gordinaren (B.P.G.) erdia baino gehiago suposatzen zuen 1981ean eta 10 puntu galtzen ditu laurogeiko hamarkadan.

Euskal Autonomi Elkarteko B.P.G.ren egitura sektoriala (%)

	1981	1986	1990
B.P.G.	100,0	100,0	100,0
Lehen Sektorea	2,6	2,6	2,0
Industria	50,8	41,6	40,1
Eraikuntza	5,2	5,5	7,6
Zerbitzuak	41,4	50,3	50,2

(E.A.E.ko Kontu Ekonomikoak)

Zerbitzuek aldiz ia 9 puntutan gehiagotzen dute haien partizipazioa eta ekonomiaren erdia izatera iristen dira 90ean. Horrela hainbeste bider aipatu izan den «tertziarizazio-prozesu» nabarmen bat ematen da euskal ekonomiaren egituran.

Nahiz eta hasierako abiapuntuak ezberdinak izan, prozesu bera, eta abiada berdintsukoa, gertatzen da Euskal Autonomi Elkarteko Hiru Lurralde Historikoetan.

Nafarroako ekonomiaren egitura aski bestelakoa zen 80ko hamarkadaren atarian eta eraldaketa ere askozaz arinagoa izan da.

Nafarroako B.P.G.ren egitura sektoriala

	1981	1984	1988
B.P.G.	100,0	100,0	100,0
Nekazaritza	7,0	7,6	5,9
Industria	39,6	37,5	37,4
Eraikuntza	5,9	4,6	6,3
Zerbitzuak	47,5	50,3	50,4

(Contabilidad Regional)

Gauza bera edo antzekoa ageri da okupazio sektorialari jarraitzen badiogu, gainera maila berdintsuko aldaketa gertatzen da: hamar puntu irabazten ditu Zerbitzuen sektoreak eta beste hainbeste galtzen industriak.

Okupazio sektoriala (%) Hego Euskal Herrian (81-92)

	1981	1985	1992
Okupazio osoa	100,0	100,0	100,0
Nekazar. eta Arrantza	7,7	6,8	3,8
Industria	42,2	39,4	33,6
Eraikuntza	5,7	6,1	8,1
Zerbitzuak	44,4	47,7	54,5

(E.P.A.)

Datu hauen arabera ikus daitekeenez tertziarizazio-prozesu nabarmena ematen da laurogeitik aurrera, batetik zerbitzuen sektoreak benetako hazkuntza burutzen duelako eta industriaren jarduera jaisten delako bestetik, baina aditu askoren iritziz gure ekonomiaren tertziarizazioa eskasa da oraindik. Are gehiago zerbitzuen hazkuntza hori sektore tradizionaletan kokatu dela kontuan izanik.

Produktu eta zerbitzu berri dinamikoetan dago etorkizunaren giltzarria. Ez dago inor industriaren dibertsifikazioa eta zerbitzuen berrikuntza xedetzat jartzen ez duenik. Besterik da helburu horiek lortzea eta batez ere ahalik eta azkarren egitea. Sektore tradizionaletatik sektore berrietara pasatzea da erro n-karik garrantzitsuenak.

Urratu den bidea aintzakotzat hartzekoa da baina geratzen dena ez da gutxiago. Beheraka doazen sektoreetan galtzen diren lanpostuak okupatzeko lain jarduera ekonomiko berriak, etorkizunekoak, sortzea da jomuga, eta nagitasunez bezain nekez garatzen ari den trantsizioa dela bistan dago. Eredu ekonomiko bat agortzen denean beste batez ordezkatu behar izaten da, eta giza baliabide eta gizarte-joera dinamikoak sortzea ezinbestekoa gertatzen da etorkizunari konfiantzaz begiratzeko.

Enpresa berriak eta dinamikoak sortzea da bide bakarra aberastasuna eta lanpostuak sortzeko, nazioarteko lehiaketan parte hartzeko, teknologi aurrerakuntzak erabiltzeko. Krisiaren hasieratik 1986 arte murrizten joan zen biztanleri okupatua, industrian gehienbat. Ondorengo lau urteetan (87-90) hazkuntza-maila aipagarriak erdietsi zituen euskal ekonomiak (berriro ere industriaren eraginez) eta enplegu garbia sortzera iritsi zen. Teknologi berrikuntzari eta nazioarteko abagune ekonomiko hazkorrari esker susperraldi edo ostarte onuragarria ezagutu genuen eta krisia amaitutzat ematera ausartu zirenen ahotsak ere entzun genituen.

Larogitamarretik hona nazioarteko koiuntura ezezkorean sartuak gara berriro eta gure ekonomi egituraren ahuleziak azaleratzen dira ostera. Konpetitibitatearen mugak, sektore tradizionalen nagitasuna eta dibertsifikazio eskasaren ondorioak berehalaxe agertzen dira lan-merkatuan.

LAN-MERKATUAREN BILAKAERA

Oro har, ziklo ekonomiko laburren portaera ahaztu gabe, 1977tik datorren krisialdiak badu, besteak beste, ezaugarri berezi bat, lan-merkatutik begiraturik gutxienez: enplegu garbia sortzeko zailtasuna eta langabezia xurkatzeko ezintasuna. Izan ere sektore batetik bestera (industriatik zerbitzuetara)

egon diren trasbaseek ez dute okupazio-kopuru osoa aldatzeko gaitasunik izan.

Biztanleria aktiboa, lanean diharduena eta lan bila dabilena, 220.000 gehiagok osatzen dute 1991n hamabost urte lehenagokoari buruz baina horietatik gehienak (150.000) langabeziaren multzoa gizentzera joan dira.

Nahiz okupazio sektoralak aldakuntza azpimarragarriak jasan azken hamarkadan, okupazio osoa ez da gehiegi mugitu, ez behintzat lan-adineko biztanleria aldatu den neurrian.

	1975	1991
16tik 64 urtekoak	1.581,4	1.785,0
Okupatuak	835,9	879,9
Langabetuak	20,6	199,1
Aktiboak	856,5	1.079,0
Inaktiboak	724,9	706,0

(1975eko Errolda eta 1991ko Zentsua)

Gauza jakina da Hego Euskal Herriko biztanleria gutxitzen hasia dugula 1986ko Erroldatik hona jaiotze-tasak behera egin duelako baina aldi berean 16 urtetik 64 urterartekoen taldea, lanerako adina dutenena, haztzen ari da oraindik eta haztzen jarraituko du, gutxienez 2000 arte.

Horrela 1975etik 1991ra 200.000 pertsonatan igotzen da 16 urtetik 64ra artekoen kopurua. Okupatuena, berriz, ez da 45.000tan baizik hazten eta ondorioz langabezian erortzen dira gehienak.

Labur esateko euskal ekonomiaren dinamikak eutsi dio orain hamabost urteko okupazio-mailari, zerbait hobetu ere egin du, sektore batzuetan galtzen zena beste batzuetan konpentsatuz, baina ez du jakin lan-merkatuko eskaintza asetzen, eta 86-90 urtegunean poliki arindutako langabezi tasa lehenera bihurtu da.

Jarduera-tasa (biztanleria aktiboa zati 16tik 64 urterartekoa) %54tik %60ra igo da epe honetan. Okupazio-tasa aldiz (okupatuak zati 16tik 64 urterartekoak) %60tik %49ra jaitsi da.

Bada beste fenomeno bat ere aipatzea merezi duena eta azken urteotako euskal gizartean gauzatu dena: emakumearen lan-merkatuan sartzea. Argi eta garbi agertzen da hori ondorengo taulan. Emakumezkoen okupazioa bikoiztu bada ere

beraien langabezia 100.000tan gehiagotu da, batetik 16tik 64 urteko emakumezkoen kopurua 790.000tik 889.000ra goratu delako eta bestetik emakumezko inaktiboak 613.000tik 514.000ra jaitsi direlako.

	1975	1991
<i>Gizonezkoak:</i>		
– 16tik 64 urtekoak	791,0	896,0
– Okupatuak	666,0	611,0
– Langabetuak	14,0	93,5
– Aktiboak	680,0	704,5
– Inaktiboak	111,0	192,5
<i>Emakumezkoak:</i>		
– 16tik 64 urtekoak	790,4	889,0
– Okupatuak	169,9	268,9
– Langabetuak	6,6	105,6
– Aktiboak	176,5	374,5
– Inaktiboak	613,9	514,5

(1975eko Errolda eta 1991ko Zentsua)

Euskal ekonomia eta euskal gizartea aldakuntza handiak bizitzen ari dira, trantsizio gogor bat iragaiten ari gara, eredu zaharra hiltzear dago eta berria ez da oraindik jaio. Duda-muda ugarik kezkatzen gaitu, bereziki langabeziarenak. Erronka handiek erantzukizun sendoak eskatzen dituzte eta horiek gizarte osoaren eskuetan daude, inon egotekotan.

Datozen urteak erabakiorrak izanen direla dudarik ez dago. Gaur ditugun enpresa eta sektore asko gai dira etorkizunari erantzuteko berrikuntza-bidean sartzen badira, egokitzen badira, merkatuak ezartzen dieten konpetitibitate-maila lortuz gero. Hori bakarrik ez da aski. Enpresa berriak, produkto berriak eta zerbitzu berriak sortu ezean ezinezkoa gertatuko da enplegua haztea, lanpostu garbiak erakartzea.

Gaurko egoera zaila da, askotan ilun dakusagu etorkizuna baina norbaitek esan duen bezala beldurrari bakarrik izan behar omen zaio beldur. Aurrera begira, Europako Merkatu Bakarrean, nazioarteko lehiaketan eta gure ekonomiaren eraldaketan ditugun arazoak ezin dira ezkutatu. Halere hor bertan izango ditugun aukera berriak etekina ateratzen asmatzen badugu onuragarri gertatuko zaigu. Askotan beltz ageri zaigu etorkizuna baina etorkizuna ez da ikusten, egin baino.